

Justitiedepartementet

Enheten för processrätt och domstolsfrågor

Uppdrag om hur markägares möjligheter att få handräckning vid otillåtna bosättningar kan förbättras

Uppdraget

En utredare ges i uppdrag att analysera och ge förslag på hur markägares möjligheter att få handräckning vid otillåtna bosättningar kan förbättras. I arbetet ska utredaren beakta intresset av rättssäkerhet i förfarandet. I uppdraget ingår inte att föreslå straffbestämmelser. Uppdraget ska redovisas senast den 30 maj 2016.

Bakgrund

På senare år har flera större tillfälliga bosättningar byggts upp på olika platser i landet och kring de större städerna. Dessa har i stor utsträckning fungerat som boplats för personer som tillfälligt uppehållit sig i Sverige. I vissa fall har det förekommit barn i dessa bosättningar. Det rör sig ofta om mycket utsatta människor som lever i svår fattigdom i sina hemländer.

Tillfälliga bosättningar har etablerats både på offentliga platser och på privat mark. I stor utsträckning ägs marken av kommuner eller juridiska personer men även enskilda privata fastighetsägare är berörda. För markägare kan en tillfällig bosättning innebära olägenheter i form av t.ex. skadegörelse, nedskräpning och brandrisk.

Ett tillfälligt ianspråktagande av annans mark behöver inte vara otillåtet. Enligt allemansrätten har alla tillgång till naturen och denna rätt gäller oberoende av markägarens samtycke. Rätten att vistas tillfälligt på annans mark är dock begränsad. Större bosättningar under en längre tid ligger utanför vad allemansrätten medger. I ett sådant fall krävs samtycke från markägaren för att bosättningen ska få bestå.

Om det är fråga om en offentlig plats kan regler i ordningslagen (1993:1617) bli tillämpliga. Polismyndigheten får t.ex. förelägga en person att ta bort anordningar som placerats på offentlig plats utan tillstånd

eller i strid med kommunala ordningsföreskrifter. Följs inte föreläggandet får Polismyndigheten vidta åtgärden. Polismyndigheten får även ingripa för att avvärja en straffbelagd handling. Gäller det däremot en otillåten bosättning på en plats som inte är offentlig är ordningslagen inte tillämplig och markägaren får i stället vända sig till Kronofogdemyndigheten för att ansöka om särskild handräckning.

Dagens regler om särskild handräckning är utformade med målsättningen att hitta en balans mellan sökandens intressen och nödvändiga rätts-säkerhetsgarantier för svaranden. En ansökan om särskild handräckning ska innehålla uppgifter om den som ska förmås att flytta, bl.a. namn, personnummer och adress. När det gäller tillfälliga bosättningar kan det vara svårt för markägaren att lämna erforderliga uppgifter, bl.a. på grund av språkliga hinder och för att personsammansättningen på platsen ändras med korta intervall. Identifikation är inte en uppgift som Kronofogdemyndigheten kan hjälpa till med. Även om det ofta kan bli aktuellt med interimistiska beslut kan förfarandet ta tid då utgångspunkten är att svaranden ska delges ansökan, få tillfälle att yttra sig och kunna överklaga Kronofogdemyndighetens beslut. Den som ansöker om särskild handräckning ska betala en ansökningsavgift och andra kostnader med anledning av målet. Kostnaden för att få ett beslut om särskild handräckning verkställt är 600 kr per person som ska förmås att flytta. Eftersom svaranden i många fall saknar betalningsförmåga är det ofta den sökande som i slutändan får stå för kostnaderna. Ur ett markägarperspektiv kan alltså det nuvarande systemet med särskild handräckning vara både tidskrävande och förenat med stora kostnader. Det är inte heller anpassat för att användas vid avlägsnande av en stor grupp av människor vars identitet kan vara okänd eller svår att fastställa och där gruppens sammansättning varierar.

Varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för barn och unga. Socialtjänsten ska t.ex. tillsammans med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs, uppmärksamma och verka för att barn och ungdom inte vistas i miljöer som är skadliga för dem.

Regeringen tillsatte i januari 2015 en nationell samordnare för arbetet med utsatta EES-medborgare som vistas tillfälligt i Sverige (S2015:01). Samordnaren har i uppdrag att stödja det arbete som utförs av myndigheter, kommuner, landsting och organisationer som möter utsatta EES-medborgare som vistas tillfälligt i Sverige. Samordnaren ska bl.a. främja samverkan mellan berörda aktörer då det sker ett avlägsnande från tillfälliga bosättningar.

Närmare om uppdraget

Det kan således vara svårt och kostsamt för en markägare att ta till vara sin rätt genom särskild handräckning för att få personer i en otillåten bosättning att lämna platsen. En utredare ges därför i uppdrag att analysera och ge förslag på hur markägares möjligheter att få handräckning vid otillåtna bosättningar kan förbättras. I arbetet ska utredaren beakta intresset av rättssäkerhet i förfarandet. Ett barnrättsperspektiv ska ingå som en del i arbetet, bl.a. utifrån vad som regleras i socialtjänstlagen (2001:453) avseende barns särskilda rätt till skydd och stöd och de åtaganden som följer av FN:s barnkonvention. Det skydd som följer av den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ska också beaktas.

Utredaren ska lämna fullständiga författningsförslag utifrån de överväganden som görs. Utredaren ska i sina förslag beakta det arbete som den nationella samordnaren för arbetet med utsatta EES-medborgare gör för att främja samverkan med berörda aktörer i samband med avlägsnanden från tillfälliga bosättningar. Det ingår inte i uppdraget att föreslå straffbestämmelser.

Utredaren ska belysa konsekvenserna av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Utredaren ska i sitt arbete föra en dialog med Kronofogdemyndigheten, Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och landsting. Utredaren ska även föra en dialog med den nationella samordnaren för arbetet med utsatta EES-medborgare som vistas tillfälligt i Sverige. Synpunkter ska även inhämtas från andra berörda myndigheter, kommuner, organisationer och privata aktörer i den omfattning utredaren finner det lämpligt. Utredaren ska också i lämplig omfattning undersöka hur frågan i förekommande fall har reglerats i andra länder.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 maj 2016.